

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTSGAARDEN

Nr. 35 . Oktober—November 1947

Vort Forsidebillede er denne Gang hentet fra Egnen ved Kongeaaen. Vi henviser iøvrigt til Artiklen Side 4 om „Mindets Røst saa sælsomt klinger“, der omhandler netop denne Del af Landet.

SLÆGTSGAARDEN

Udkommer hver Maaned
Redigeret af *Jørgen Petersen*.

Foreningen til Bevarelse af danske Slægtsgaarde.

Kontor: Købmagergade 67-69, København K.
Kontoret aabent hver Dag fra Kl. 10-13. Tlf. Central 12738.

Alle Breve til Foreningen sendes til Kontoret,
Artikler til Bladet til Redaktøren.
Andet samt private Forespørgsler til Formanden.
Forespørgsler ang. Undersøgelser af enhver Art
bedes rettet til Slægtsgaards-Arkivet.

„Slægtsgaards-Arkivet“.

Adresse: Dansk Folkemindesamling, Kristiansgade 8,
København K. Tlf. Central 4444

Leder: Mag. art. Hans Ellekilde og Arkivar P. K. Hofmansen,
Arkivleder P. K. Hofmansen træffes personligt Tirsdag,
Onsdag og Fredag fra Kl. 14-16.

Landsbestyrelsen:

Civilingeniør, Gaardejer H. M. Markersen, R., Rødby,
(Formand).

Gdr. Jens Jensen, Sode pr. Hejsager (Næstformand).

Gdr. Jørgen Petersen, Thorsgaard, Gislinge.

Sognefoged, Gdr. N. Slemming, Hammelev pr. Grenaa.

Greve F. C. R. Scheel, Ryegaard pr. Kirke Saaby.

Parcl. Niels Larsen, Veddinge pr. Faarevejle.

Sognefoged, Gdr. Hans Pedersen, Holmegaard, Sanderum
pr. Odense.

Propr. Chr. Lybye, Haldborg pr. Skive.

Gdr. Ths. B. Thomsen, Ulstedlund pr. Ulsted.

Gdr., Sognefoged Grøntved, Mygdal pr. Hjørring.

Gdr. Johs. Grønbeck, Gudhjem, Bornholm.

Strækningen København—Roskilde. (Der har ogsaa været en Køge Kro mellem København og Køge og en Kalundborg Kro paa Kalundborgvejen mellem Roskilde og Holbæk).

Som det fremgaar af ovenstaaende, fandtes der altsaa før 1521 et Kors paa det Sted, hvor nu Stenkorset knejser. Navnet optræder første Gang i et Skøde fra 1488, og man ved, at Korset Gang paa Gang er blevet genrejst, naar Vejrliget havde ødelagt det, saaledes i 1619, 1645, 1680 og 1715, endvidere at Roskilde Domkapitel havde faaet overdraget to Gaarde: Stenagergaard og Snubbekorsgaard, mod at paatage sig Vedligeholdelsen af Korset. Derimod ved man ikke, hvem der har rejst det, eller i hvilken Anledning det er sket. En retsen Tradition fortæller, at en Mand ved Navn Eskild Snubbe, der levede paa Valdemar Sejrs Tid, rejste det som Tak til Gud, fordi hans Hustru var blevet lykkelig forløst paa dette Sted.

Det sidste Kors blev paa Grund af Brøstfældighed fjernet i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede, og først i 1903 rejstes paa Initiativ af Arkivar A. Thiset og Digteren Thor Lange den nuværende Stenstøtte, hvis Indskrift helt følger Traditionen og slutter med en Opfordring til kommende Tider om at frede „dette Vidne om hennearne Slægters Taknemmelighed mod Forsynet, hvis Miskundhed varer evindeligt“.

Frits Johansen,
Bibliotekar,
Glostrup.

Litteratur: J. T. Lundbye og V. Hermansen: Roskilde Landevej gennem Tiderne. 1927. Chr. Heilskov: Roskilde Kro gennem Tiderne. (Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt. 1925.) A. Thiset: Det gjenreiste Snubbekors. (Fra Arkiv og Museum. 2. Bd. 1903—05.)

SNUBBEKORSET

Hvis man kører ad Hovedvej Nr. 1 fra København mod Roskilde og ud for Taastrup Stationsby drejer til højre igennem den lille Landsby Kløvtofte, ser man ca. 1 km nord for Landevejen et Stenkors, der staar paa en Høj midt inde paa en Mark. Hverken Vej eller Sti fører nu om Dage op til eller forbi det; men saadan har det ikke altid været. Her gik nemlig indtil 1776 den gamle Roskilde Landevej; denne fulgte den nuværende Hovedvej 1 til lidt øst for Glostrup, hvor den tog Retning mellem Herstedøster og Herstedvester, gik forbi Snubbekors og derfra mod Hedehusene, hvor den atter faldt sammen med den nuværende Landevej. En Rest af den gamle Landevej er endnu bevaret som den Sognevej, der løber fra Korsgaard ved Herstedøstervejen, hvor den tidligere Røde Vejrmølle Kro laa, forbi Radiofonistationen og videre mod Vest, indtil den umiddelbart før Snubbekors drejer mod Syd mod Kløvtofte. Paa denne Vejstrækning, nemlig ved det nuværende Rolighedshus, laa ogsaa den gamle Roskilde Kro, indtil den flyttedes ned til den nye Landevej. Christian den Anden udstedte i 1521 en Lov om, at der skulde anlægges et Herberg for hver to Mil paa de alfare Veje paa Sjælland. For Roskildevejens Vedkommende bestemtes det, at Herberget skulde ligge ved Snubbekors. Kroens Navn, som mange under sig over, maa forstaas som Roskildevejens Kro, idet den oprindeligt var eneste Bedested paa

250-aarig Slægtsgaard solgt

Gdr. Anders Andersen, Skellerup, har solgt sin Gaard med 54 Tdr. Land til Gdr. Aage Rasmussen, Hyllebjerg ved Aars, for 112,000 Kr. Den gamle Gaard har været i Andersen Slægten siden 1700, og den er kun gaaet ud af Slægten, fordi der ikke findes Børn i Familien.

SLÆGTSGAARDEN

Medlemsblad for Foreningen til Bevarelse af danske Slægtsgaarde

Nr. 35

OKTOBER — NOVEMBER

1947

Et Eksempel til Efterfølgelse

„Onsdag den 4. Oktober afholder Lejreegnens Fredningsforening sin aarlige Byvandring, denne Gang i Allerslev By, med paafølgende Generalforsamling paa Hotel Lejre. Madkurve medbringes“.

Bag denne Meddelelse til Medlemmerne gemte sig noget virkeligt efterfølgelsesværdigt og yderst for-tjenstfuldt, og en Invitation til at deltage blev med Glæde modtaget.

Men før der gaas over til Referatet, maa der hel- lere forklares lidt om, hvad denne nye Forenings Motiv og Formaal egentlig er. For nogle Aar siden skete det, at en Gaard i Lejre blev solgt, og den nye Ejer gav sig til at fjerne nogle Sten, der paa hans Mark laa i en noget uregelmæssig Elipseform og fra gammel Tid hed „Tingstenene“. En Kreds af Egnens Mænd fandt, at dette var et Hærværk, der ikke burde tolereres, og købte det Stykke Jord, hvorpaa Stenene laa, indhegnede det og fredede det. En Undersøgelse fra Nationalmuseet gav der- efter det forbløffende Resultat, at man her stod overfor en Skibssætning fra Vikingetiden, endda en af de største i Norden, sandsynligvis med Begrav- elser rundt om, i Lighed med Ladbyiskibet, noget snarlige Undersøgelser vil bekræfte. — Dette gav saa Stødet til Oprettelsen af ovennævnte Forening, der foruden Fredning af Oldtids- og andre Minder tillige tog Hjemstavnsforskning op som et Led af sin Virksomhed.

— — Og derefter Referat af selve Mødet.

Man samledes først i Allerslev gamle Kirke, hvor Direktør Fang, Roskilde, gav en fortrinlig Skil- dring af Kirkens Inventar, dens Byggemaade og sandsynlige Alder. Han paaviste, hvorledes den rom- anske, oprindelige Kirkebygning gennem Gotikens Paavirkning havde naaet sin nuværende Skikkelse. Ligeledes fik man en indgaaende Forklaring paa Inventaret og de historiske Minder, der fandtes i Kirken, alt i alt et yderst belærende og interessant Foredrag, og alle Tilhørerne var sikkert enige i Hr.

Fangs Ord, at „En Landsbykirke er ikke blot en Bygning, det er Byens og Sog- nets Historie“.

Efter Kirkebesøget tog Lærer Strange Niel- sen Ledelsen, og Deltagerne gik Byens Gaarde igennem, hvert Sted havde Strange Nielsen Gaar- dens Historie optegnet saa langt tilbage, som Ar- kiverne giver Mulighed for Undersøgelse, et Kæm- pearbejde, der lønnedes med udelt Beundring. Ved Sammenkomsten efter Bygangen fik hver Gaard sit historiske Dokument udleveret. — — I denne For- bindelse kan det nævnes, at Hr. Strange Nielsen senere her i Bladet vil give en Oversigt over dette Arbejde.

Fredningsforeningen tæller nu godt 60 Medlem- mer, og næste Aar vil man fortsætte med en af de andre Byer i Egnen.

— — —

Naar der som Overskrift for denne Artikel er anvendt Ordene: til Efterfølgelse, er det ikke tomt Mundsvejr, men en direkte Opfordring til at følge Lejreegnens Eksempel! Hvad kunde ikke være red- det af Minder af enhver Art, om der over hele Lan- det havde været saadanne Foreninger? Og det er næppe i Uoverensstemmelse med Slægtsgaardsfor- eningens inderste Væsen, naar Redaktøren af dette Blad bragte Formand og Forening en varm Tak samt paaviste det nære Slægtsskab mellem vort Ar- bejde og det, man her havde skabt.

J. P.

Gammelt Ordsprog

Hvo som lidet vil forsmaa,
aldrig skal han meget faa.

Nordboernes Nonnekloster i Unartoq Fjorden

Arkæologisk-topografiske Undersøgelser i Grønland 1945—46

Af

Museumsinspektør, cand. mag. C. L. Vebæk

I en tidligere Artikel er fortalt om Nordboernes Bonde-samfund paa Grønland i Middelalderen. Her skal berettes lidt om de nyeste arkæologiske Undersøgelser deroppe, foretaget af Nationalmuseets nordboarkæologiske Ekspeditioner 1945-46 til Julianehaabs Distrikt, under Ledelse af den, der skriver disse Linier.

Hovedopgaven for vore Undersøgelser de to sidste Somre har været en stor Ruinplads i Unartoq Fjorden, mellem Julianehaab og Kap Farvel. Stedet kaldes paa Grønlandsk Narssarsuaq, d. v. s. den store Slette, og der findes da ogsaa her en efter grønlandske Forhold ret stor Slette, frodigt bevokset med Græs. Paa denne Plet, i den naturskønne Unartoq Fjord, der er kranset af majestætiske Fjelde, ligger Ruinerne af det, der uden al Tvivl i Middelalderen var Nordboernes Nonnekloster, af Benedictinerindernes Orden. Dette Kloster kender vi kun fra een skriftlig Kilde, men til Gengæld en af de mest paalidelige, nemlig den Skildring af det middelalderlige Grønlands Topografi, der skyldes en vis Ivar Baardssøn, som paa Valdemar Atterdags Tid en Aarrække var Forvalter paa Bispegården i Gardar. I det gamle Skrift staar der saaledes (her gengivet efter Professor Finnur Jonssons tekstkritiske Udgave fra 1930): „Nest Kiedeltziord ligger Rampnessfiord, och langt ind vdi then fiord ligger ett søster closter ordinis Sancti Benedicti, dit closter ejer alt ind i botnen och ud fra Vage kircke, som er vigt till Sancti Oluff konningh, Vokekircke æger alt land fiorden vden fore, ind i fiorden ere mange holme, och closteret æger alle sammen helten

met domkirckenn, vdi disse holme er megit varmt Vand som om vintherne er saa heet ath ingen maa komme nær, men om sommeren er dit vell till made heet, saa ath mand maa ther bade vdi och mange fanger ther helse bod och bliffuer karske“. Den Fjord, der her omtales under Navnet Rampnessfiord, er vore Dages Unartoq Fjord, det kan der ikke være mindste Tvivl om. Det varme Vand, der omtales at skulle ligge paa Holme i denne Fjord, findes paa Øen Unartoq, der har givet Fjorden Navn, og det er det eneste Sted i Sydgrønland, dette Fænomen forekommer. Under den arkæologisk-topografiske Udforskning af Grønland har man længe forgæves søgt at lokalisere Klosteret. Først 1932 lykkedes det Dr. Poul Nørlund ved en Undersøgelserrejse i Unartoq Fjorden at sandsynliggøre, at det har ligget paa Narssarsuaq. Her fandt Dr. Nørlund et stort Antal Ruiner, og derimellem en, der utvivlsomt var af en Kirke med Kirkegaard; ved Prøvegravninger blev der paatruffet Begravelser. Forekomsten af denne Kirke — der ellers ikke kendtes fra de skriftlige Kilder — gjorde det overvejende sandsynligt, at man her stod overfor det gamle Benedictinerindekloster. Det var derfor af betydelig Interesse at faa foretaget en større Undersøgelse paa Stedet; Forholdene bevirkede, at den først kunde realiseres i 1945-46.

Undersøgelserne i 1945 var koncentreret om Kirken og Kirkegården. Det blev en langvarig og meget vanskelig Udgravning, da Ruinerne af Kirken var yderst sammenfaldne. Store Mængder nedfaldne Sten og store Mængder Jord maatte fjernes, men Arbejdet gav et godt Udbytte, forsaavidt som det lykkedes at naa frem til en fuldstændig sikker Grundplan af saavel Kirken som Kirkegården, og der blev gjort en Række interessante lagttagelser vedrørende Kirkens Indretning og Byggemaade.

Kirken, hvis Grundplan er et simpelt Rektangel, uden særligt Korparti, er kun lille, ca. 15×9 Meter, udvendigt maalt. Murene, der har en Tykkelse af 1,8—2,0 Meter, har været opført af tildels meget store Kampestensblokke, dog kun paa de tre Sider; mod Vest har der slet ingen Sten været i Væggen; Gavlen her har utvivlsomt været af Træ, men intet Spor af den var bevaret. Kirken er som sagt meget sammenfalden; nu staar kun det nederste Skifte, enkelte Steder 1—2 Skifter yderligere, i en Højde af 0,5—1,0 Meter. Inde i Kirken konstateredes i Østenden en større, flad, o. kvadratisk Nedgravning i Gulvet, der blot synes at have bestaaet af Undergrundens Grus. I denne

Skeletter paa Nonneklosterets Kirkegaard.

Nedgravning laa, henimod Kirkens Midte, en lille Samling Sten, der synes at have udgjort et Ildsted, et mærkeligt Forhold i en Kirke, men netop i Grønland ikke enestaaende; ogsaa i Kirken paa Erik den Rødes Gaard, Brattahlid, er fundet et Ildsted. I den vestlige Del af Kirken blev paatruffet op mod en Snes Begravelser, der alle blev undersøgt; desværre viste det sig, at Skeletterne i Gravene uden Undtagelse alle var saa opløste, at der intet kunde medtages til antropologisk Studium. Derimod lykkedes det ved Gravninger paa Kirkegaarden at fremdrage en Del Skeletdele, der var saa godt bevarede, at der kunde foretages Maalinger paa dem, bl. a. en halv Snes Kranier, og dette Materiale blev sendt hjem til Universitetets antropologiske Laboratorium, hvor det er blevet underkastet en foreløbig Undersøgelse af Antropologen, Dr. Kurt Brøste, fra hvem de efterfølgende Oplysninger stammer.

De undersøgte Kranier frembyder næsten alle det interessante Træk, at de har vulstagtige Knogleudvækster paa den haarde Gane og langs Tandranden i Underkæben, Forandringer man bl. a. har villet sætte i Forbindelse med meget langvarig og kraftig Tyggefunktion. I denne Sammenhæng maa det ogsaa nævnes, at Tandsliddet er meget betydeligt, og at Kæbeleddene frembyder Tegn paa kroniske, betændelsesagtige Forandringer. Ellers fandtes der intet sygeligt ved Knogledelene, bortset fra den ogsaa i vore Dage uhyre almindelige Ledgigt i Rygsøjlen og flere andre Led.

Skeletterne paa Kirkegaarden var iøvrigt næsten lige saa opløste som Skeletterne i Kirken. Ved Gravningerne blev der paatruffet et meget stort Antal Begravelser, og i flere Tilfælde laa der Skeletter af Børn og Voksne, Gamle og Unge imellem hinanden paa en saadan Maade, at det kunde ses at dreje sig om Massebegravelser, utvivlsomt de dystre Vidnesbyrd om hærgende Epidemier. Ligene var alle gravlagt udstrakt paa Ryggen i Øst—Vest, med Hovedet i Vest, de fleste med korslagte Arme. I intet Tilfælde syntes Kister benyttet; de Døde var blot jordet, iført deres grove Faareuldskjorter, hvoraf der blev fundet Rester i enkelte Tilfælde. Udover Tøjet var det eneste Fund i Forbindelse med Skeletterne en mærkelig Kæde, sammensat af smaa Jernled, der maa have være syet paa Dragten og har udgjort en Art Lukkeordning, noget i Retning af en Lynlaas.

Kirkegaarden har et Areal af ca. 25×20 Meter og er indhegnet af et lavt Kampestensdige, i Firkant. Dette Diges Vestmur har en Forlængelse mod Nord, over mod en udstrakt Tomt, der efter al Sandsynlighed rummer Resterne af selve Klosteret. I 1945 fik vi kun foretaget Prøvegravninger her, men sidste Sommer satte vi stærkt ind paa Undersøgelsen af denne Ruin. Nok var Kirken et vanskeligt Udgravningsobjekt, men den formodede Klosteromt var dog meget værre. Over et Areal af ca. 100×25 m laa her under den tykke tuede Græstørv en Forvirring af sammenstyrtede Mure, som det var næsten umuligt at faa Rede paa. Den yderst vanskelige Undersøgelse, i Forbindelse med en regnfuld Sommer, bevirkede, at vi ikke blev færdige her i 1946; men noget lader der sig dog allerede sige om Anlægget. Det ser ud til, at den store Tomt rummer dels et Langhus med flere Rum, dels flere sær-

Parti af Nonneklosterets Ruinkompleks.

skilte Bygninger tæt op hertil. Langhuset har tildels været opført af vældige Stenblokke, og i det hele har det ikkert været en ret anselig Bygning, der maa have haft en videre Funktion end blot at være Bolig; men Enkelt-heder i Bygningsanlægget, der kan bevise, at det virkelig er en Klosterbygning, kan dog ikke paavises, i hver Fald ikke paa dette Stadium af Undersøgelserne.

Foruden Kirken med Kirkegaarden og den formodede Klostersomt har vi paa Narssarssuaq undersøgt et lille Antal af de øvrige Ruiner. Ialt findes der 20-25 Ruiner, af hvilke de fleste formentlig er Landbrugsbygninger: Stalde, Folde og Lader, og næsten alle Bygningerne — ogsaa Kirken og Klosteret — ligger indenfor det lange, lave Dige, der indhegner den gamle Hjemmemark, Tunet, som har haft et Areal paa en halv Snes Tønder Land, hvad der er meget efter grønlandske Forhold, selv i Norbotiden. I 1946 udgravede vi en større Kostald med tilhørende Hølade, og et af de nærmeste Aar haaber vi yderligere at kunne udgrave nogle af de mest interessante af de resterende Ruiner paa Pladsen.

En anden Side af Nordboekspeditionernes Virksomhed de to sidste Aar har været det topografiske Arbejde. Flere Egne af den gamle Østerbygd, der hidtil har været ukendt eller kun daarligt oplyst i arkæologisk Henseende, er blevet berejst, og det er herved lykkedes at finde et Antal hidtil ukendte Nordboruiner, dels hele Gaardsanlæg, dels enkelte Huse. Af særlig Interesse er Fundet af en lille Kirke med Kirkegaard, i Forbindelse med en større Gaard, 1946. Denne Kirke er fundet ved Bunden af en Bugt paa Unartoq Fjordens Sydside, i den yderste Del af Fjorden, ad Søvejen vel næppe mere end en halv Snes Kilometer fra Nonneklosteret. Det drejer sig om en meget lille, helt sammenfalden Kirke, omgivet af en helt cirkelrund Kirkegaard der er indhegnet af et ganske lavt Dige, kun 22 Meter i Diameter, maalt paa Ydersiden. En saadan Type Kirke med Kirkegaard er hidtil kun paatruffet i to Tilfælde i Grønland. Der knytter sig den særlige Interesse til den nyfundne Kirke, at det er muligt med saa godt som fuldstændig Sikkerhed at identificere den med Navnet paa en af de fra de skriftlige Kilder kendte Kirker, nemlig Vagar — der omtales i det foran citerede Stykke

Mindets Røst saa sælsomt klinger

*En Vandring i Kongeaa-Eggen, hvor
Minderne taler om henfarne Tider*

VED PLOVSTUDENTEN

Der, hvor Vejen nu ligger, og videre sydpaa til Kongeaaalen strakte sig engang — for vel 30,000 Aar siden — et bredt og dybt Dalføre. Under Isafsmeltningen, mens Isranden stod et Stykke øst for Vejen og derpaa nord ind over Refsing, blev dette Dalføre fyldt med Sand i en Tykkelse af mange Meter, saadan som vi den Dag i Dag kan læse det i Lagene: tykkere Lag af fint og groft fra de lempelige Smelteperioder og tyndere Lag af groft Grus fra de mere voldsomme Tøbrud.

I Kloakgrøfterne vinkelret paa det vestre Bakkekrag (Vestre Allé i Vejen By) kan man finde baade disse Lag og den vestre Lerskrænt af Dalen.

*

Den sidste Rest af disse voldsomme Afsmeltningsstrømme er Vejen Aa. Den blev født som mange uregerlige og lunefulde Bække, der gik deres uregelmæssige Gang, nogle borte fra Isranden, indtil de spærrede sig selv Vejen, som det er sket i Eggen vest for Thorsted, og nogle, eller en enkelt kraftig Strøm langs Isranden.

Det laa dog i Forholdenes Natur, at ogsaa den sidste søgte mod Vest, hvor der var Lejlighed — i nogle Tusinde Aar er der gaaet en voldsom Strøm ud gennem det Dalføre, som nu er fyldt af Vejen Mose, og videre til Sneum Aa, indtil Strømmen ogsaa her spærrede sig selv Vejen ved at skylle den

fra Ivar Baardssøn — som man i mange Aar forgæves har eftersøgt i Agdluitsoq Fjorden, længere mod Nord, ud fra den Formening, at denne Fjord var identisk med Siglufjord, hvor Vagar skulde ligge. Det vil her føre for vidt at eftergaa Beviserne og at gøre Rede for de Konsekvenser m. H. t. Grønlands Middelalderpografi, som Identifikationen af den nyfundne Kirke med Vagar betyder. Kun skal det siges, at der næppe kan være Tvivl om, at Unartoq Fjordens gamle Nordbonavn er Siglufjorden, og ikke Ramdness Fjorden, saaledes som den ellers meget paalidelige Ivar Baardssøn meddeler.

Udforskningen af den gamle, middelalderlige Nordbokultur i Grønland er langt fra afsluttet. I Aar skal der ganske vist ingen arkæologisk Ekspedition afsted; men næste Aar, og de nærmest følgende, vil der blive fortsat paa Kraft. Der er nok at tage fat paa. Vi skal være færdige med Nonneklosteret, og adskillige interessante Kirker og Gaarde venter paa en nærmere Undersøgelse, ligesom forskellige Problemer maa nærmere belyses, særlig Spørgsmaaset om, hvorledes Nordbokulturen gik til Grunde, antagelig engang i 16. Aarhundrede.

Barrière sammen, som nu er Underlaget for Vejen til Læborg, i sin Tid den store Hærvej gennem Jylland.

Saa havde Strømmen kun Vejen-Dalen tilbage som Afløb, og her gik den i nogle Aarhundreder, ikke som en enkelt samlet Strøm, men spredt i mindre ud over det store Areal, skiftende i deres Løb ned gennem den brede Moseslette, som nu er Kongeaaalen, lige til Vesterhavet. Saadan som man ser det med de islandske Jøkelstrømme den Dag i Dag.

Men da Isranden havde trukket sig noget længere tilbage, og der derved blev Plads til et noget lavere liggende Løb, laa Vejendalen snart tom og øde, i lange Tider udsat for voldsom Sandflugt.

Strømmen havde søgt sig et østligere og lavere Leje, hvor den gaar den Dag i Dag, og da Isranden omsider forsvandt i Synskredsen, da var den ikke længere den mægtige og brede Istidsflod, men bare en almindelig jysk Aa, omend adskilligt vandrigere, end den er nu.

Dette er i store Træk Vejen Aas Historie, og den er jo interessant nok, især da den kun er en mindre Udgave af adskillige andre lignende, idet Gudena, Odense Aa, Susaa og mange andre er blevet til paa lignende Maade.

*

Men ikke blot Aaalen fortæller om Tusinder af Aar, ogsaa selve Folkets Historie beretter om Aartusinder:

Høj- og Bautamindet paa Bække Mark fortæller i Runer, at „Rævna lod opsætte dette Mindesmærke efter sin Moder Viborg“.

Runestenen ved Bække Kirke fortæller: „Tue Ravn og Funden og Gnyble rejste Thyras Høj“, og Runestenen paa Læborg Kirkegaard fortæller om Tue Ravn, at han „huggede disse Runer efter (til Minde om) Thyra, Dronning sin“.

Naar disse Minder, saavel som Store Rybjergstenen med Indskriften „Tue Bryde rejste denne Sten efter sin Fæstemø Torgunn. Meget længe monne disse Stave leve“, er samlet om den gamle jyske Hærvej, da er det sikkert ikke tilfældigt. Man har villet lade ogsaa andre se, at her var noget, der skulde mindes.

Kunde vi høre den ældgamle Vej tale, vilde vi faa at vide, at selve den gamle Vej, vi færdes ad, og som fra Vejen til Bække er den samme den Dag i Dag som paa Tue Ravns Tid — blot i bedre Stand —, og Vejen er endda meget ældre.

*

Det var Studesmugleriet, der derved skulde hindres, men som bekendt lykkedes det kun i saare ringe Grad, dertil blev Tolden fra Kongeriget til Sønderjylland efterhaanden alt for høj — allerede i Kong Christian IV's Tid 20-30 pCt. af Dyrenes Værdi, mens den gamle Told, indtil 1542, kun var 2 Skillings pr. Styk.

Ad denne Vej, der efterhaanden mest blev en

Studevej, er her gennem Bække og Asbo sagtens i Tidens Løb kommet Millioner af Dyr. Noget længere mod Syd spredtes Drifterne, nogle skulde til Ribe og havde ingen Grund til at forlade „den rette Vej“, men de fleste skulde længere sydpaa, og den største Part af dem blev — i alt Fald til Tider — smuglet over Grænsen ad Veje og Vadesteder, som ikke alle kendte.

Og mange og vidtløftige er de Retssager, som dette Smugleri har foranlediget.

*

Vi er nu kommet ned i Middelalderen og hen mod den nyere Tid. Da blev Kirkerne og Storgaardene til. De sidste er sagtens de ældste, for det er nok gerne Storbønder, som ved Hjælp af Trælle, Fæstere og andre undergivne fik Kirkerne bygget, hvorfor Kirken jo ogsaa saa tit ligger paa mærkelige og ubekvemme Steder, ofte dog paa Højdedrag, især ud mod en Dal eller Engstrækning.

Her paa Egnen byggede vi jo vore Kirker af de Sten, som Norge og Sverige gav os i Istiden — ofte har de nok i mange Aarhundreder staaet som Minder om længst forud gangne Slægter. Resten fandt man paa Markerne, ofte maatte man dog hente dem Mile borte — om Vinteren paa Slæde.

Længere østpaa har man nok bygget de første Kirker af Bindingsværk, siden af brændte Sten, og nogle Ovne fra disse Brændingere er da ogsaa fundet.

Om det er de samme Bondeslægter, der har staaet for dette store Arbejde, som vi senere hører om, er vel tvivlsomt, thi mere end 3-4-5 Slægtled synes disse Slægter ikke ret at du til noget, men i al Fald er Storgaardene meget gamle, og mange af dem — f. Eks. Estrup — har sikkert fra Oldtiden ligget, hvor de ligger endnu.

I nogle Tilfælde har de siden udviklet sig til „rigtige“ Herregaarde ved at kradse mere og mere Jord sammen og sætte deres undergivne Bønder til at dyrke den.

*

Af nuværende Herregaarde her paa Egnen er Estrup sikkert den ældste. Den er sagtens omtrent saa gammel som selve den, hvis Navn og Jord den har taget. Sønderskov derimod maa snarest i sit nuværende Anlæg tilhøre en Ufredstid, enten det 11. Aarhundredes Borgerkrige eller Tiden efter 1242. Men iøvrigt er det vel en Folding-Storbønde, som, for at sikre sig i vanskelige Tider, har skilt sig helt ud fra Landsbyen og har befæstet sin Gaard.

Skodborghus tilhører en anden Type. Den er ikke groet naturligt ud af en Landsby som de to andre, men er fra først af anlagt som et Forsvarsværk, sandsynligvis af Hertug Abel i 1240erne. Jord og Gaarde, spredt rundt omkring, er erhvervet lidt efter lidt.

At Gaarden ikke, som de andre to, havde et naturligt Grundlag ses ogsaa deraf, at da den ikke længer har Betydning som Forsvarsværk, da gaar det svært tilbage for den.

I 1580 bortbyttede Kong Frederik II Gaarden med Gods, som laa nærmere Koldinghus, og den er fra den Tid, til den blev udstykket 1784, mest forænet med Estrup under samme Ejer.

Følgen blev, at Bygningerne forfaldt og blev nedbrudt, de sidste i 1830erne.

Trods stærkt skiftende Ejere har de andre to Gaarde klaret sig bedre. De har begge to gode og meget smukke Hovedbygninger. Sønderskovs er fra 1620 og Estrups fra 1721.

*

Men ældre end Storgaardene er dog Landsbyen; ja, vel saa gammel som Jordens Dyrkning overhovedet. Jordens tidligst dyrkede Jord er den lette og flade Sandmuld, f. Eks. Kongeaadalen, der sikkert har været dyrket i den yngre Stenalder. Derom vidner de mange Høje fra den yngre Stenalder „Øksegrave“, Enkeltmandsgrave, som ligger langs og især ud for Kolding-Ribevejen, dels oven for Skrænten, men især nedenfor.

Naar Dyrkningen ophørte, saa at denne Jord, da Vindinggaard og Gavngaard i 1790erne blev flyttet herved, i over 2000 Aar havde ligget hen i Hede, saa var Aarsagen maaske først og fremmest, at Jorden var fuldstændig udpint for Kalk, men maaske, dog ogsaa, at man nu med de bedre Redskaber og især ved Hjælp af Jernet kunde dyrke Jorden, som man før havde ladet ligge, fordi den var leret og ikke lod sig bearbejde af de daarlige Redskaber, man havde.

Fra denne senere Tid — de første Aarhundreder af vor Tidsregning — er der bl. a. paa Askov Dalgaards Mark fundet mange Bopladser, som det synes en hel Landsby.

Men om det er Efterkommere af disse Folk, der senere boede i Malt og Askov og Estrup, eller om der imidlertid i Folkevandringstiden ved Aar 4-500 er kommet nye Folk til Egnen, ved vi ikke. Det sidste er vist det sandsynligste.

De ældste Beboere er da blevet Trælle og fattige Fæstebønder. I saa Fald maa Maltbebyggelsen have en Alder af ca. 1500 Aar, Askov kan være ca. 1000 Aar og Estrup et Par Hundrede Aar yngre.

Det er ikke noget særligt langt Tidsrum, selv maalt med et Menneskelivs Maalestok. Thi det er kun 45 Slægtled siden de første Beboere slog sig ned ved Malt Bæk. Og alligevel er vi saa ilde stædt med Hensyn til vor Viden om vore Forfædres Liv, at det, hvad vore Landsbyer angaar, egentlig kun er en Sjettedel af denne Tid, nemlig Tiden fra Matrikuleringen i 1680erne, at vi ved noget ordentligt.

*

Det er især Tiden derefter — de sidste 250 Aar —, som vor Landbrugshistorie og Bondehistorie kan omfatte. Og gaar vi til vore Landbrugsmusæer, da omfatter de en endnu kortere Tid.

Alligevel maa vi være taknemlige for de Skatte, der gemmes baade her og i Arkiverne. Her er den faste Grund at bygge paa, naar vi føler det som en Livsfornødenhed at kende lidt til vore Fædres Liv.

Thi Arven fra vore Fædre er ikke blot alt det ydre. Det som vi bygger videre paa for at faa det daglige Brød. Men det er af endnu langt større Betydning, at vi ejer er Arv, vi bærer i vort Sind. Denne Arv er saa mægtig og grundlæggende, at i Forhold til den er alt det „moderne“ hos Byfolk som Bønder kun Skum paa Overfladen!

Store Kjellerup i Ejsing Sogn, Ginding Herred, Ringkøbing Amt, var oprindelig Gods under Landting Herregaard i samme Sogn, og har antageligt været drevet af Fæstere, indtil det 1802 frasolgtes til daværende Fæster Jens Christensen, Kjellerup, for en kontant Sum af 2000 Rdl. Gaardens Hartkorn var da 7 Tdr. og 2 Skæpper. Arealet var paa ca. 200 Tdr. Land, hvoraf Halvdelen var Hede og Moser, medens det dyrkede Areal var lettere Sandjord.

Ved Overgangen til Selveje havde Gaarden en Besætning paa 3 Heste, 5 Køer, 3 Stude, 14 Faar, 4 Væddere og 1 Galtvin, og Gaardens Bygninger bestod af 3 Længer, nemlig Salshuset, som havde 11 Fag, Laden 19 Fag og Fæhuset 13 Fag, samt de dertil nødvendige Redskaber, der bestod af en beslagen Arbejdsvogn, 1 gl. Trævogn med Møgfjæl, Lejrer og Skrau til 1 Vogn samt 1 Læssestang, 1 Harve, den halve med Jern- og den anden halve med Trætænder og en Ploug med Langjern og Skjer. 1 Skærkiste med gl. Kniv, 2 Pleile, 1 Hammelstok med Jernbeslag, 1 Træhammelstok, 1 Høele med Drag, 1 gl. ditto med ditto, 2 Spader, 2 Jerngrebe, 1 Lynglee. Desuden forskelligt Husgeraad.

1748 faar min Tipoldefader Christen Christensen Store Kjellerup i Fæste og havde Gaarden til sin Død i 1786, og arvedes saa af hans Søn Jens Christensen, og Fæstebrevet har da følgende Ordlyd:

Jeg underskrevne Peder Hansen til Landting, Hans kgl. Majestæts Kammerraad, tilstaar at have Stædt og Bortfæstet den Gaard i Ejsing Sogn, St. Kjellerup kaldet, under Landting Hovedgaards Takst beliggende, anslagen til Hartkorn efter nye Landmaalings Matrikul 7 Tdr. 2 Skiæpper til Jens Christensen, barnefødt i bemældte St. Kjellerup, og har staaet i hans kgl. Majestæts Tjeneste som Landsoldat noget over et Aar samt passeret Mynstringen, hvilken Gaard hans salig Fader, afgangne Christen Christensen, og hans Moder hidtil har haft i Fæste, men nu af Moderen hanum er opladt og afstaaet. Benæfnede Gaard maa ermældte Jens Christensen nyde, bruge og i Fæste beholde hans Lifstid paa følgende Conditioner:

1ste. Alle kgl. Skatter og Paabuder ihvad Navn nævnes kand, som nu er, eller herefter Paabuden vorder ordinaire og Ekstraordinairer, svarer og be-

taler hand til rette Forfaldstid og Stæd, af foranførte 7 Tdr. 2 Skiæpper Hartkorn, ligesom af andet contribuabel Hartkorn til Landting. —

2det. Desuden betaler hand til Mortig 1788 og siden fremdeles aarlig ved sametiid Penge 4 Rdl., og ligesaa til hver Aars Michelsz 1 Tdn. godt renset Sæderug; men Landgilde-Rug og Penge til indeværende Aars Michelsz, svarer hand, ligesom hans Fader forhen har svaret.

3die. Forretter Halvgaards Hoveri til Landting og Nygaard saaledes, nemlig 4 Dages Møgager ved Nygaard (Ladegaard til Landting), og desforuden om skulde behøves, Hiælp til Giødskenringens Udførelse af Foldene, forsaavidt hans Andel deraf, som ren Halvgaard tilkomme. Til Rug Sæd, Byg Sæd og Haure Sæd pløjer, saer og harver hand 3de Skifter eller Agger paa Nygaard Mark, forsvarlig og velbehandlet, hvis Afrøde hand og høster, opbinder, røgter og hiemkører i benæfnede Nygaards Lade, graver 1 Dags Hedetørv og 3de Dages Skoutørv (Skæretørv), som hand besørger udboren, røgtet og hiemkører, dels til Landting eller Nygaard samt til Teglværket, alt forsvarlig og vel, samt saa mange Læsser og Tørfeantal og Læsser i Størrelse som andre Godsets Bønder anskaffer af lige Dages Grøft, ligesaa bringer og fremfører hand til Landting eller Nygaard aarlig 1 à 2 forsvarlige Læsser Lyng efter Tilsigelse, enten fra Landting eller Sowel Sogns Heder, endvidere slaar, river, røgter og bringer hand det sædvanlige Græs og Høe paa Nygaards Enge, og same hiemkører til Nygaard, alt ligesom hans Fader forhen bjærget haver. Ja, videre forrettes aarlig 2-3 Dagskiørsler og Dags Græsninger, af 1 Person, ligesom aarlig 5 à 6 Dage, endelig forretter hand Reiser og Kiørsler med Korn, Matriallier eller deslige, ligesom andre Halvgaardes Beboere paa Godset, og iøvrigt forretter hand ligeledes Tærskedages Giærninger ved Nygaard, ligesom andre Halve Gaardes Beboere, som dog ei bliver under imod 20 à 22 Dage.

4de. Det Støke Jord væst-væsten indtil Kjellerup Agger Mark, som er opbrudt Hede og nu besaaet af mig med Boghvede, tilligemed det lille Støk Hede næst ved same indtil den først gamle og ubrugelig Vei væsten for, maa Fæsteren beholde til

SLÆGTS

STORE KJ

Fra 1837 Vester Kjell.

GAARDEN

KJELLERUP

up — Øster Kjellerup

Brug i Fremtiden, men dette Aars Afgrøde af Boghveden forbeholder jeg for mig selv. —

5te. Udi Kjellerup Hede og Moser indtil Veien, som gaar ad Kjærgaardsholm, maa Fæsteren biærge Lyng og Skoutørfe hand maatte behøve til egen Brug, og hvis Folding hand ingenlunde maa afhænde eller overlade noget deraf til andre, enten for eller uden Betaling, saasom jeg forbeholder mig selv, hvad som jeg har nødig. —

6te. Fæsteren tillades i Nygaards Studekiær norden Egebjærg, Græsning til 3 à 4 Bæster i Hoverie Driftens Tiid næste Nat før og næste Aften at hand med Bæsterne har været og er til Hove. —

7de. Fæsteren forsyner og underholder hans gl. Moder med Kost og Pleie, samt Tilsyn og Hiælp i paakommende Svaghed saalænge hun lever, upaa-klagelig i alle Maader. —

8de. Gaardens Bygninger, som nu findes i forsvaerlig og god Stand, samt overleveres ham nu med Gaarden dens Besætning, hvorfor hand i alt er og bliver ansvarlig i Tiiden. —

9nde. Gaardens Jord forsvaerlig dyrker, giøder og behandler, og intet af Ejendommen til Upligt bruger, eller andre bruger lader, samt Gaardens Huse og Bygninger i god Stand holder, ligesom hand og er i Fæste forundt Gaarden uden nogen Ustand, saa forbinder Fæsteren at holde ovenanførte Poster, samt retter sig efter allernaadigste Lov og Anordninger, og er sin Tilskikede hæerig og lydlig, alt under dette Fæstes Fortabelse og under lovlig Straf.

Landting d: 6 Juny 1787.

P. Hansen.

Jens Christensen sidder nu paa Gaarden som Fæster, indtil han fik den til Selveje i 1802. I Slutningen af 1700-Tallet begyndte forskellige kapitalstærke Mænd at opkøbe Godser i Spekulationsøje-med, bl. a. ogsaa den bekendte Ejendomsspekulant M. C. Schmidten til Urup, som købte Landting med tilhørende Gods i Aaret 1800, og straks efter frasolgte Store Kjellerup med følgende Forpligtelser: At der aarligt af dette Steds Hovedgaards Takster, Hartkorn 7 Tdr., 2 Skæpper, svares hvert Aar den 1. Januar, af Stædets Ejer, til Landting Hovedpar-

cells Ejere, for Rytter Hestenes Holdelse 3 Mk., skriver Tre Mark, pr. Td. Hartkorn og nyder Landting Hovedparcels Ejere tillige den Godtgørelse af Hans Majestæts Kasse, allernaadigst er bevilget, uden at dette Hartkorn derudi kan tilkomme Del. Da Præsten i Ejsing stedse har nydt sit andet Tiende af dette Stæd og dets Hartkorn ligemed contribuabel, saa bliver det dog en Følge, at dette Stæds Ejere, som hidtil yder og leverer Præsten af Ejsing, hvad han aarlig tilkommer. Dette Stæds Bygninger er udi Landets alm. Brandkasse forsikret for 390 Rdr.

Jens Christensen sad nu som Ejer af St. Kjellerup indtil sin Død i 1832. Hans to Sønner, Christen og Anders Jensen, overtog derefter Gaarden, som de drev i Fællesskab til 1837, da de delte den i to lige store Dele, i den Anledning oprettedes der mellem Brødrene et Dokument, hvis Ordlyd er følgende:

At der i Anledning af den mellem Undertegnede passerede Handel som vedhæftede Dags Dato udstædte Skøde angaaende ingen Kjøbekontrakt har været oprettet, det bliver herved under Eds Tilbud bevidnet.

Store Kjellerup i Ejsing, 21. Novbr. 1837.

Anders Jensen. Chr. Jensen.

Paa den fraskilte Parcel blev bygget en ny Gaard, som fik Navnet Øster Kjellerup, medens Hovedparcellen fik Navnet Vester Kjellerup. Min Bedstefader Anders Jensen flyttede ind i den nybyggede Gaard, som brændte i 1845, og maatte saaledes efter 8 Aars Forløb atter bygge en ny Gaard op, men denne brændte atter i 1889. I 1919 er Stuehuset blevet ombygget og igen i de senere Aar betydelig moderniseret. Vester Kjellerup blev ombygget i 1873 i den Skikkelse, den nu har, den er nu ikke mere i den oprindelige Slægts Eje, medens Øster Kjellerup stadig er gaaet i Arv fra Far til Søn og kan saaledes i 1948 fejre 200 Aars Jubilæum i samme Slægts Besiddelse. 1872 overtog min Fader Gaarden, og ved hans Død i 1911 blev den overtaget af min Broder Niels Breum Kjellerup, som fremdeles er Ejer; han har drevet en ret stor Tør-

Vester Kjellerup.

Ulovlig Landprang i Isefjorden 1724

I 1692 udstedte Kong Kristian den Femte en Forordning, der paa Grund af Landprangernes stedse tiltagende Virksomhed (Landprang) tog Sigte paa at beskytte Købstædernes Handelsprivilegier. I Forordningen bestemtes det, at ingen Jord-ejer i Danmark efter den Tid maatte opkøbe Korn paa Landet for igen at sælge det videre til andre uden at have Varen forbrudt. Da Kornet paa de Tider var Landbrugets vigtigste Handelsvare, forstaa man, at denne Forordning var en Torn i Øjet paa alle de mange uden for Købstæderne, som havde Handelsblod i Aarerne, og Gang paa Gang blev da ogsaa Forordningen i Smug overtraadt til stor Ærgrelse for de næringsdrivende i Byerne.

Der, hvor nu Landevejen fra Nykøbing til Holbæk gaar over Avdebodæmningen mellem Gundestrup i Grevinge Sogn, Ods Herrød, og Avdebo i Hagested Sogn, Tuse Herred, gik Gundestrup Strandvang, før Dæmningen blev bygget 1873-74, ud i en Spids eller et Næb, der kaldtes Lyngholmen (1), og som rakte over mod Hagested's Fladbro (2) paa den anden Side Lamme-fjorden. Her var Overfartsstedet fra Ods til Tuse Herred, og i Fjorden øst for Lyngholmen var Vandet dybt nok til, at mindre Fartøjer kunde lægge til Land.

Paa dette Sted laa i Begyndelsen af Februar Maaned 1724 hele fem Baade, hvis Mandskab med Fartøjerne var løbet ind under Kysten for at drive Landprang med Bønderne oppe i de omliggende Landsbyer. Blandt de Skippere, som i hine Fe-

veproduktion ved Fabriksdrift, og nu er begge Gaardes Mosearealer derved blevet helt opgravet, men en Del af Øster Kjellerups Mosearealer er nu blevet kultiveret og afvandet, og udmærkede Græsninger er fremkommet. Ligeledes er Agerjorden blevet forsynet med Læplantninger.

Iøvrigt har Store Kjellerup en meget gammel Historie; Aar 1492 nævnes Gaardens Navn ved en Markskælsforretning, og samme Aar gjorde velbyrdige Aksel Nielsen paa sin Moder Fru Inger til Landting hendes Vegne, Lovhævd paa 9 Gaarde i Egebjerg, 3 øde Byggesteder og Kjellerup Gaard, som var bygget, samt et udyrket Byggested, som kaldes Junkers Gaardsted. I den Anledning fik Fru Inger en Strid med Niels Krabbe til Tanderup, der gjorde Paastand paa et Byggested paa Kjellerup Mark, men hun fremlagde sin Faders, Hr. Niels Erichsens Lovhævd af 1447 paa den Grund, som Striden stod om, indværgede Hr. Niels Erichsen sig til fuld Ejendom, eftersom han var Ejer i Egebjerg og Kjellerup. 1495 fik Fru Inger Medhold ved en Rigsretsdøm.

1638 nævnes, at der kun var 1 Gaard, kaldet Store Kjellerup, og at paa Kjellerup Mark fandtes to Høje, nemlig Kløvenhøj og Damhøj, sidstnævnte er fredet.

Anders Kjellerup.

bruardage havde kastet Anker ved Lyngholms Næb, var ogsaa Fiskerne Niels Mogensen (3) og Peder Svendsen (4) af Hornbæk i Lyng-Kronborg Herred. Niels Mogensen, der var den ældste af de to og havde Hus og Kone hjemme paa Lejet, sejlede alene sin egen Baad, medens den 19-aarige Peder Svendsen havde Drengen Povl Nielsen (5) med sig og sejlede sin Fader Kromand og Strandfoged paa Hornbæk Svend Nielsens Baad, fra hvilken han drev Landprang paa Faderens Vegne. Under Baadenes Ankring ved Lyngholms Næb logerede de tre Hornbækkere hos Bonden Mads Svendsen (6), der boede i en af de midterste Gaarde paa den vestlige Side af Vejen oppe i Gundestrup By. Deres ulovlige Transaktioner var takket være en Angiver imidlertid kommet nogle Nykøbing Borgere og Købmænd for Øre, og Tirsdag den 15. Februar skred disse til Aktion.

Gennem de følgende Retsforhandlinger faar man at vide, at Herredsfoged Claus Busings Svigersøn Seigneur Niels Kiergaard af Egebjerg sammen med Kongens Bønder Saxe Nielsen og Jens Nielsen fra Vig foruden Sr. Hans Holm, Sr. Tonnis Roskild samt Borgerne Christen Nielsen og Christopher Bichel, alle af Nykøbing, bl. a. var til Stede hin Dag paa Lyngholms Næb.

Da disse Herrer naaede ned til Stranden, fandt de først frem til en Baad, der laa øde hen, og som siden viste sig at tilhøre ovennævnte Niels Mogensen. Heri fandt de 2 Sække fulde af Byg. Et Stykke ude paa Fjorden laa Peder Svendsens Baad, som Drengen Povl Nielsen netop var i Færd med at øse, men som han nu forlod og roede mod Land. Da han naaede Strandbredden og sprang af Baaden, fik man fat paa ham, og hele Selskabet med Undtagelse af Sr. Hans Holm, der blev paa Stranden, sejlede saa med Drengen ud til Peder Svendsens Skude. Her laa 5 smaa og 1 stor Sæk Korn, som man aabnede og saa ligeledes var fulde af Byg. Desuden fandtes ogsaa 2 halve Ottinger Smør, som Povl Nielsen maatte bekende var købt oppe i Landsbyerne, og paa hvis Fustager der ikke var Ods Herreds lovbefalede Justeringsmærke, men kun Bødkerens Brændemærke T. M. Povl Nielsen fik derpaa Hjælp til at ro Baaden med Varerne ind til Strandbredden, og under det videre Forhør kom Niels Mogensen ned til Forsamlingen. Han blev øjeblikkelig indviklet i Forhøret og maatte tilstaa, at han havde købt de to Sække Korn, der laa i hans Baad, oppe i Landet, men de var til hans eget Forbrug, og han vilde straks sejle hjem med dem. Saa let slap han dog ikke, og da man trængte nærmere ind paa ham, stak han for at bluffe sin trykte Indrulleringsseddel fra Flaaden, der var forsynet med et højtideligt Segl, frem til Sr. Hans Holm. En saadan Indrulleringsseddel gav ikke Lov til Landprang i Lovens Betydning, men kun Lov til „en eller an-

den søfarende Mand deres Brød eller Hyre derved at fortjene“, og Sr. Holm opdagede da ogsaa straks, at Niels Mogensens Seddel havde tabt sin Gyldighed ved Udgangen af 1723. Dermed var den gode Niels Mogensen leveret.

Paa Kongens og Rettens Vegne forkyndte Sr. Niels Kiergaard nu Arrest og Sequestration paa det fundne Korn, der ialt beløb sig til 9 Tdr., samt paa Smørret, og begge Dele blev paa to lejede Vogne kørt fra Stranden op til Gundestrup. Her forseglede Sr. Kiergaard Varerne, som blev hensat i foranævnte Mads Svendsens og hans Genboere Niels Pedersens og Søren Jørgensens Gaarde, hvilke tre Mænd mod Betaling skulde være ansvarlige for dem indtil videre.

Imidlertid havde Nykøbingborgerne fundet Peder Svendsen inde i Mads Svendsens Stue, og det synes, at Bølgerne er gaaet højt. Peder Svendsen var ikke en djærv Hornbækker for ingen Ting, og han tilstod frejdigt, at det var anden Gang siden Nytaar, han var i Grevinge Sogn paa Landprang, men Beviset for hans Ret dertil, som han paastod at have, vilde han dog ikke vise frem. Paa Spørgsmaalet om, hvor han solgte Kornet, svarede han stolt: „Jeg har solgt og agter at sælge dette ved Helsingørs Broe, saasom jeg har købt det for mine Penge her og har Lov til at ernære mig med Gud og Æren, hvorledes jeg kan“. Desuden erklærede han, at han betalte baade Accise og Skriverpenge af Kornet. Imedens var Sr. Kiergaard efter Forseglingsakten kommet til Stede, og det synes, at han var villig til atter at udlevere Varerne til de tre Hornbækkere, hvis de kunde stille en rimelig Kaution og var villige dertil, hvortil de svarede, at det kunde de ikke, eftersom ingen vilde betro dem Midler dertil. Christen Nielsen og Christopher Bichel, der optraadte som Kaldsmænd, forkyndte dem derpaa Kald og Varsel til at møde for en ekstraordinær Gæste- eller Standret paa Dragsholm Birketing allerede tredje Dagen derpaa. Dette var de dog ikke meget villige til, skønt der blev vist dem det Hensyn at etablere Retten saa hurtigt, fordi de ej skulde blive opholdt paa deres Rejse længere end højst nødvendigt, og fordi der i slige Sager efter kongelig Befaling skulde afsiges Dom inden trede Solemærker.

Fredag den 18. Februar blev da den ekstraordinære Ret sat paa Dragsholm Birketing med kgl. Majestæts Birkefoged ovennævnte Claus Busing fra Egebjærg i Dommersædet og Niels Madsen fra Høve Birketing som Skrifer. Foruden de almindelige Retsbetjente var ogsaa Michel Boisen i Vindekilde, Faarevejle Sogn, og Hans Jensen i Eskilstrup, Vig Sogn, til Stede.

Byfogden i Nykøbing Sr. Morten Hansen Grundtvig (7) fremstod paa Borgerne og Købmændene Sr. Hans Holm, Sr. Tonnis Roskild, Sr. Peder Bredal og Sr. Hans Birchs Vegne. Han paaberaabte sig først en Ordre udstedt 1721 af daværende Stiftsbefalingsmand, Gehejmeraad Friderich Christian Adeler til Dragsholm, hvori denne tilholdte Byfogden i Nykøbing, at saafremt nogen med Baade og deslige smaa Fartøjer maatte indfinde sig i Isefjorden for at opkøbe Korn, og de ej lovligt kunde bevise, at

de var Bønder, der købte Korn til deres egen Udsæd, da skulde slige Landprangere tiltales efter Kongens Love og Forordninger. Dernæst fremstillede Byfogden ovennævnte Christen Nielsen og Christopher Bichel, som havde indstævnet de tre Hornbækkere for „Vidnesbyrd at anføre, Spørgsmaal at tilsvare og Dom at lide for begangen Landprang“ og endvidere specielt Peder Svendsen for at „tilstaa og anføre hans egen Ord og Tilstaaelse, at han haver købt Korn her i Isefjorden og endnu købte dette, som han igen ved Helsingørs Bro havde og vilde udsælge“. Endelig fremstillede Byfoged Grundtvig ogsaa for Retten de to Mænd Saxe Nielsen og Jens Nielsen fra Vig, som „godvillig uden given Stævnamaal for Retten fremstod og vandt ved Ed efter Loven“.

Det var Saxe Nielsen, der, efter at de tre indstævnte Hornbækkere tre Gange var blevet paaraabt uden Svar, først fik Ordet og vidnede de Ting om Begivenhederne paa Lyngholms Næb og i Gundestrup, der danner Grundlaget for nærværende Skildring. Dernæst raabte man igen tre Gange for-gæves paa de indstævnte, inden Jens Nielsen fik Lov at udtale sig. Efter Vidneudsagnene „formede“ Byfoged Grundtvig overfor Retten, at Niels Mogensens og Peder Svendsens 2 + 7 Tdr. Byg burde konfiskeres, ligesom Peder Svendsens 2 halve Ottinger Smør, der ikke var blevet fundet i justeret Fustage, som den kgl. Forordning paabød, ogsaa burde inddrages. Han betragtede det endvidere som rimeligt, at saavel Kornet som Smørret blev delt mellem kgl. Majestæt og Angiveren. Peder Svendsen burde desuden betale 10 Rigsdaler i Bøde, og han og Niels Mogensen skulde i Fællesskab dække Processens Omkostninger med 7 Rigsdaler.

Da de indstævnte trods de to Kaldsmænds lovlige Varsel ikke havde indfundet sig for Retten, besluttede Birkedommeren at indkalde til et nyt Retsmøde, der „for deres Magelighed skulde holdes i næste Søstads Nykøbing i kgl. Majestæts Byfoged Morten Hansen Grundtvigs Hus inden trede Solemærker, som var førstkommende Mandag den 21. Februar Kl. 8 Slet om Morgenen“. Morgenen efter dette første Retsmøde troppede da Tingmændene Isach Jørgensen i Atterup og Henrich Jørgensen i Grevinge op hos Bonden Mads Svendsen i Gundestrup, hvor de indstævnte sidst havde haft deres Tilholdssted, for at forkynde dem Kald og Varsel til det berammede nye Retsmøde; men da var de tre Hornbækkere forlængst over alle Bjerge.

Ved Retsmødet i Nykøbing trævlede Byfogden atter sine og de Nykøbing Borgeres Synspunkter i Sagen op og mente, at Borgerne ud over de 7 Rigsdaler nu yderligere maatte have Krav paa 2 Rigsdaler i Omkostninger ved Processen.

Saa endelig faldt Dommen:

Peder Svendsen, der kendtes skyldig i Landprang, skulde paa egne og sin Fader Svend Kromands Vegne have sine 7 Tdr. Byg forbrudt, ligesom Smørret ogsaa blev konfiskeret. De af Byfogden foreslaaede 10 Rigsdaler som Bøde for ikke at have brugt justeret Maal blev af Dommeren nedsat til 2 Rigsdaler; men udover disse skulde han betale 3

Rigsdaler i Sagsomkostninger til de Nykøbing Borgere.

Niels Mogensen kendtes ogsaa skyldig i Landprang og fik af den Grund ogsaa sine 2 Tdr. Byg konfiskeret. Han skulde betale 1 Rigsdaler og 3 Mark i Sagsomkostninger.

Alle Bøderne skulde betales inden 3 Solemærker efter, at Dommen var blevet lovligt forkyndt for de dømte.

Den 11. April samme Aar indfandt Andreas Matthiesen og Søren Pedersen sig paa Kronborg Ladegaard og forkyndte Dommen for Krigsraad og Régimentskriver Lorents Juhl, der var de dømtes nærmeste Øvrighed. Dagen efter naaede de to Mænd til Hornbæk, hvor de oplæste Dommen for „Peder Svendsens Fader Svend Kromand, saasom Sønnen var hos Faderen og ikke havde Hus og Hjem for sig selv“. Da de kom til Niels Mogensens Hus, var „hverken han, Konen eller nogen Folk i Huset til Stede“, og Dørene var tillukkede, hvorfor Svend Kromand lovede at lade Niels Mogensen det vide, „saasom han straks ved ham var boende“. Saaledes endte de tre Hornbækkeres Landprang i Ods Herred. Som et Maal for Bødernes Størrelse i hin Tid kan nævnes, at de 2 Rigsdaler, som Svend Kromand skulde betale til Kongens Kasse, netop var lig med hans aarlige Kontribution i Kroholdspenge.

Noter:

- 1) Under Retssagen nævnes Lyngholms sandede Tange stadigvæk fejlagtigt som „Jungholms Næb“.
- 2) Hagedst Fladbro var en Stenbro, der strakte sig langt ud i Fojrden fra Hagedstedsiden.
- 3) Niels Mogensen nævnes under Retssagen som boende paa Gilleleje; men ved Dommens Forkyndelse er han „befunden at boe paa Hornbæk“. Han blev begravet paa Hornbæk 24. September 1741 og efterlod sig Enken Kirsten Rasmusdatter.
- 4) Peder Svendsen blev døbt i Hornbæk Kirke 26. April 1705. Moderen Karen Pedersdatter døde 1716, hvorefter Faderen Svend Nielsen (død 1742), der under Retsagen fejlagtigt kaldes „Svend Pedersen“, kort Tid efter giftede sig med tidligere Tjenestepige paa Kroen Bente Sedersdatter. I sidste Ægteskab blev Svend Nielsen Stamfader til en talrig Efterslægt paa Hornbæk Kro.
- 5) Povl Nielsen blev senere gift med Peder Svendsens Søster Ide Svendsdatter.
- 6) Mads Svendsen var ældste Søn af Svend Laursen i Gundestrup By og beboede Fædrengaarden til 1707. Han blev 1729 sammen med Søren Olesen i Herrestrup Kirkevænger for Grevinge Kirke og døde 1759.
- 7) Morten Hansen Grundtvig var Søn af Byfoged Hans Jørgensen Grundtvig (død 1700) i Nykøbing og yngre Broder til N. F. S. Grundtvigs Oldefar Præsten Jørgen Hansen Grundtvig (død 1712).

Kilder:

Kronborg Rytterdistrikts Jordebogsregnskaber 1724, Hornbæk Kirkebog, Degnen Lyder Høyers Beskrivelse af Grevinge Sogn. (Haandskrift fra Aar 1750. Trykt Kbn. 1921), m. m.

P. K. Hofmansen.

BLADET

Som Svar paa en Del Forespørgsler skal tjene. Bestyrelsen har vedtaget, at vi kun skal udsende 9 Eksemplarer i Aar; dette er dels fordi vor Papirration ikke kan give mere, om vi ikke skal ned sætte Sideantallet betydeligt, og dels at vor Økonomi er saadan, at hvis Budgettet skal holde, maa denne Nedskæring ske. Vi valgte saa at vente med Udsendelsen af dette Nr. til Valget var overstaaet, for ikke at drukne mellem de Dynger af Valgpjecer, der i den Anledning væltede ind over Hjemmene — her syntes ikke at være taget særligt Hensyn til Papirmangel. Vi kalder saa dette, Nr. for Oktober-November og sender saa et Julenummer, der bliver December-Januar.

Som ofte før beder Redaktøren Medlemmerne sende Bidrag til Bladet. Som Læserne allerede har set, har vi haft gode og interessante Indlæg, og vi ved, at der endnu ligger meget Stof rundt om i de gamle Gaarde, lad os faa det til Bladet. Enhver kan, om han vil, bidrage til at opbevare Minder, der ellers let gaar tabt, Minder der har Værdi for fremtidigt Studie af Fortidens Bondeliv og Kultur.

Red.

Budget for Aaret 1948

Foreningen til Bevarelse af danske Slægtsgaarde

Indtægt:	
Jungeret Kontingent-Indtægt	32.000.00
Udgift:	
Tryksager, Duplikering og Kontorartikler	900.00
Porto	900.00
Gager:	
Kontorleder K. Nielsen	4.500.00
Juridisk Konsulent	500.00
Revisor	500.00
	<u>5.500.00</u>
Husleje, Telefon, Rengøring og Varme	1.800.00
Rejser og Møder	3.000.00
Renter	100.00
Diverse: Uforudsete Udgifter ..	900.00
Medlemsbladet:	
Trykning (9 × 300.00) .	7.200.00
Forsendelse	3.300.00
Redaktionshonorar	
(9 × 150.00)	1.350.00
Klicheer og Artikler ..	1.200.00
	<u>13.050.00</u>
Tilskud til Arkivet	5.400.00
	<u>31.550.00</u>
	<u>Overskud 450.00</u>

Bondevennernes Selskabs Historie

(1846 — 66)

IV.

I Sommeren 1855 besluttede Bestyrelsen at lade en Petition til Rigsdagen om Fæstevæsenet cirkulere til Underskrift blandt Bondevennernes Selskabs Medlemmer. Den fik ca. 15,000 Underskrifter, hvoraf kun 455 var fra Jylland.

I Folketingsmødet 7. Decbr. 1855 indbragte I. A. Hansen et Forslag til Lov om Fæstes Overgang til Selvejendom. Samtidig medfulgte den førnævnte Petition. Forslaget blev standset i et Udvalg paa 7 Medlemmer.

Orla Lehmann bragte Forslaget frem i Landstinget, hvor man 12. Febr. 1856 enstemmigt med 41 Stemmer vedtog en Dagsorden om, at Regeringen skulde tage Sagen i sin Haand og fremsætte et Lovforslag om, at Godsejerne under visse Forhold skulde tvinges til at sælge deres Fæstegaarde paa Auktion, naar man ikke kunde enes om Bortfæstningen til Familien, paa det Vilkaar, at $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{3}$ af Købesummen skulde indbetales i Statskassen for derfra atter at udbetales til Fæsternes Efterladte. Naar en Godsejer havde solgt 9 Gaarde, havde han Ret til at inddrage en Gaard under sin Hovedgaard.

En lignende Dagsorden vedtog Folketinget 16. Februar med 81 Stemmer mod 5.

29. Juli 1856 sendte Bestyrelsen nogle Eksemplarer af en lille Pjece om Fæstevæsenets Historie til Distriktsformændene til Uddeling blandt Medlemmerne. Samtidig medfulgte en Skrivelse, hvori der bl. a. stod: Det for Fæstebonden som for Bondestanden i Almindelighed og for hele Staten i politisk og materiel Henseende saa vigtige Reformspørgsmaal, Fæsteforholdets endelige Afløsning og Overgang til Selvejendom ifølge Lov, antages at være rykket et betydningsfuldt Skridt fremad ved de i sidste Rigsdagssession i begge Ting vedtagne Beslutninger, der kunde lægges til Grund derfor, og der maa derfor ventes et Lovforslag derom i den til Oktober sammentrædende Rigsdag.

Bestyrelsen ønskede, at Distriktsformændene vilde besvare 15 Spørgsmaal, bl. a. om Antallet af Godsejere i hvert Distrikt, Bortfæstelsen eller Salget af Fæstegods, Betingelserne derfor, Godsejernes Inddragelse af noget af Fæstejorden m. m.

Den indbød Medlemmer og Venner til Møder i Holbæk 9. August 1856, Sorø 11. August og Rønnede Kro 12. August. Der blev forhandlet om Bondevennernes Selskabs nærværende Tilstand og Udsigten for den nærmeste Fremtid. Den omtalte, hvad der for Øjeblikket fra Medlemmernes Side kunde gøres til Fremme af Selskabets Formaal, De omtalte 15 Spørgsmaal blev forelagt, og Distrikts-

formændene blev anmodet om at besvare dem inden 1. Oktober.

I „Morgenposten“, hvis Redaktør var I. A. Hansen, og som nu var Bondevennernes Selskabs Organ, efter at „Almuevennen“ havde ophørt at udkomme med Udgangen af 1855, findes 23. Sept. 1856 en udførlig Udtalelse om Fæstesagen fra Bestyrelsen, der samtidig opfordrede Bondestanden til at slutte sig til Selskabet. —

Da Helstatspolitikken viste sig umulig, idet Holstenerne blev borte fra Rigsraadets Møder, besluttede Bestyrelsen for Bondevennernes Selskab i 1857 at genoptage den gamle Ejderpolitik fra 1848 og arbejde paa at slutte Forbund med Sverige-Norge.

I den Anledning blev der i Folketingsmødet 1. Oktober 1857 til Formanden afgivet et Forslag til en Adresse til Kongen. Det lyder saaledes:

„Allernaadigste Konge!

Da de i indeværende Aar stedfundne Forhandlinger mellem Deres Majestæts Regering og Kabinetterne i Wien og Berlin samt den af de holstenske Stænder i den nys afholdte overordentlige Samling afgivne Betænkning over det den forelagte Forfatningsudkast formentlig har vist, at Forfatningsloven for det danske Monarkis Fællesanliggender af 2. Oktbr. 1855 ikke er i anerkendt Kraft og Virksomhed, idet baade de nævnte Kabinetter og Stænderforsamlingen erklærer den for ikke retlig bestaaende, og da det formentlig væsentligst maa tilskrives den Tvang, som det pligt skyldige Forsøg paa at skaffe denne Forfatning sin endelige Anerkendelse har udøvet paa den kgl. Regering, at sammes Politik har ført det til Udstedelsen af den beklagelige Note af 20. Febr. d. A. og til ikke at modtage eller søge en Alliance for Danmarks Riges Vedkommende med de to Broderriger, skønt denne for vor Friheds og Selvstændigheds Bevaring synes lige saa nødvendig, som den i sig selv er naturlig og ønskelig, saa føler Folketinget som Organ for Deres Majestæts tro Folk i Kongeriget Trang og Forpligtelse til med ærefrygtfuld og urokket Tillid allerunderdanigst at henvende sig umiddelbart til Deres Majestæt for at udtale det som sin dybe og inderlige Overbevisning, at Danmarks Riges Velvære og Selvstændighed, Frihed og Nationalitet opfordrer indtrængende til nu at forlade den Politik, der er fulgt af Deres Majestæts Regering siden Emanationen af Forfatningsloven af 2. Oktbr. 1855, navnlig til faktisk at ophæve denne ikke i anerkendt Kraft og Virksom-

hed værende Forfatning og i Henhold til Rigsdagens for dette Tilfælde tagne Reservation at tilbagekalde Grundlovsbestemmelsen af 29. August 1855 om Indskrænkningen af Danmarks Riges Grundlov af 5. Juni 1849, saa at denne Grundlov atter træder i Kraft i sin fulde oprindelige Udstrækning“.

Folketingets Formand, Rotwitt, svarede I. A. Hansen 1. Oktbr., at han ikke kunde optage Adressen paa Dagsordenen, da den laa uden for Folketingets Omraade ifølge Kundgørelsen af 2. Oktbr. 1855.

Bestyrelsen holdt saa Møder i Rønnede Kro, i Holbæk og Ringsted i Novbr. 1857, i Fuglebjerg og Bechs Kro i Decbr., i Indslev Kro og i Svinninge Kro paa Fyn i Januar 1858 og i Stubbekøbing 2. Febr. Flere af Møderne naatte holdes under aaben Himmel, da der mødte saa mange Mennesker, at Kroerne ikke kunde rumme dem. I Stubbekøbing blev Mødet holdt i et Magasin, og der var ca. 1000 Mennesker til Stede.

Af Bestyrelsen mødte især B. Christensen og I. A. Hansen. De omtalte Adressen til Kongen og gav nærmere Oplysninger om Fællesforfatningen, Skandinavismen og Holstens Forhold til Danmark og Tyskland.

Forsamlingerne vedtog enstemmigt følgende Udtalelse: De mødende erklærede, at de for deres personlige Vedkommende tiltraadte Adressen og vilde sørge for, at den blev tiltraadt af deres Medborgere, og at de nu ved de nye Valg vilde virke for, at saa mange som muligt af Folkets Repræsentanter maatte slutte sig til Adressen.

Forud for Møderne blev der uddelt en lille Pjece, hvori det blev fraraadet at sende Adressen til Kongen.

Møderne sluttede ofte med et Festmaaltid —

Saa kom det ordinære Folketingsvalg 14. Juni 1858. Allerede 20. Maj udsendte Bestyrelsen et langt Opraab til Selskabets Medlemmer. Den ansaa den politiske Tilstand for trykkende, idet Danmark truedes af det tyske Forbund, der blandede sig i vore Forfatningsforhold. Den danske Regering var alt for eftergivende overfor Tyskland.

Fællesforfatningen burde ophæves, Junigrundloven genindsættes i sin fulde Udstrækning, og man burde slutte Forbund med Sverige-Norge.

Ministeriet optraadte stolt og hovmodigt overfor Folketinget.

Bestyrelsen raadede Vælgerne til ikke at ringe-agte det kommende Folketingsvalg, men møde talrigt paa Valgdagen. Den opfordrede Vælgerne til at rette Spørgsmaal til Folketingskandidaterne om Fællesforfatningens Ophævelse og Junigrundlovens Indsættelse i sit oprindelige Omfang, om en Alliance med de skandinaviske Broderriger, Fæstes Overgang til Selvejendom, Adskillelse af den administrative og den dømmende Myndighed, Indførelse af Edsvorneretten, en større Selvstændighed for Kommunerne og om at sætte Præster og Øvrighedspersoner paa fast Løn.

„Vi slutter med det Ønske, at det danske Folk stadig vil mindes, at saa vist som Rigernes og Nationernes Skæbne staar i Guds Haand, saa vist er

det ogsaa, at det Folk, der søvngtigt og ligegyldigt undlader at bruge de Midler til Frelse og Opkomst, som staar til deres Raadighed, gaar til Grunde og fortjener ej heller en bedre Skæbne“.

Valget var noget uheldigt for Bondevennernes Parti, idet to Bestyrelsesmedlemmer ikke blev valgt, nemlig Müllen i Ringstedkredsen og Frølund i Fuglebjergkredsen. Valget i Ringsted blev dog kasseret, og Müllen blev valgt 30. Novbr.

Valget vakte nogen Uro indenfor Bestyrelsen, og allerede 22. Juni skrev den til Distriktsformændene, at det, at 2 Bestyrelsesmedlemmer faldt for højst ubetydelige Personer, havde ført Bestyrelsen til en fornyet Overvejelse af Spørgsmaalene, om Bondevennernes Selskab overhovedet længere havde en tilstrækkelig Basis i Bondestanden at staa paa, og om navnlig den nærværende Bestyrelse havde den fornødne Tillid hos Selskabets Medlemmer.

Bestyrelsen indbød Distriktsformændene til et Møde hos Gæstgiver Chr. Nielsen i Ringsted 24. Juli. Den vilde da stille dem det Spørgsmaal: „Tror De, at Bondevennernes Selskab bør vedblive at bestaa?“ Hvis Flertallet svarede nej, vilde Bestyrelsen straks erklære Selskabet for opløst. Hvis Flertallet svarede ja, vilde den opfordre Forsamlingen til at vælge en Bestyrelse.

Den opfordrede Distriktsformændene til at sammenkalde Medlemmerne for at høre deres Mening om Selskabet og dets Bestyrelse.

Hvis en Distriktsformand var forhindret i at møde den 24. Juli, kunde han lade en anden møde i sit Sted med skriftlig Fuldmagt. Man kunde ogsaa sende en skriftlig Besvarelse af de to Spørgsmaal til I. A. Hansen. Paa Mødet kunde det saa afgøres, om den skriftlige Afstemning skulde medregnes eller ikke.

For anden Gang i Løbet af kort Tid havde Bestyrelsen spurgt Medlemmerne, om Selskabet skulde fortsætte eller ej.

Skrivelsen vakte stor Opsigt. Den blev drøftet rundt omkring paa Øerne, bl. a. paa Vælgerforeningsmøder. De fleste mente, at Bondevennernes Selskab burde vedblive at bestaa.

47 Distriktsformænd mødte i Ringsted 24. Juli. 26, hvoraf de fleste var fra Fyn, Langeland, Lolland og Falster, havde skriftligt udtalt sig om Spørgsmaalene.

B. Christensen aabnede Mødet og gentog kort, hvad der i Indbydelsen var nævnt som Grunde til Mødets Sammenkaldelse og meddelte, hvad der talte for Selskabets Opløsning og Vedbliven.

Flere Distriktsformænd udtalte sig for Bondevennernes Selskabs Bestaaen.

I. A. Hansen sagde, at der ikke forelaa nogen økonomisk Forhindring for Selskabets Opløsning; thi en Gæld paa ca. 1100 Rdl., som det havde, da den nuværende Bestyrelse dannedes, var betalt, saa at det ikke stod i Gæld til nogen.

Det vedtoges, at de skriftlige Stemmer skulde regnes med ved Afstemningen. 68 Distriktsformænd stemte for, at Selskabet burde bestaa, 2 skriftlige Stemmer, 1 fra Fyn og 1 fra Lolland, var for dets Opløsning.

Der skulde saa vælges Bestyrelse. I. A. Hansen

opfordrede Distriktsformændene til at stemme paa de Mænd, som de troede bedst skikkede til at lede Selskabet.

Den gamle Bestyrelse blev enstemmigt genvalgt med 65 Stemmer, 3 Distriktsformænd, der skriftlig havde stemt for Selskabets Bestaaen, havde nemlig ikke udtalt sig om Bestyrelsesvalget.

Formanden erklærede, at Bestyrelsen kun modtog Valget for eet Aar, hvis Selskabet ikke i dette Aar tiltog i „Styrke og Udstrækning“. (Bestyrelsen fortsatte dog lige til 1866, uden at der nogen Sinde er nævnt noget om Selskabets Fremgang i Medlemsantal).

Formanden foreslog, at der blev sendt en Bonde-deputation til Kongen.

I. A. Hansen fremhævede, at man vel i et konstitutionelt Land i Regelen ikke skulde gaa til Kongen, men til Folkerepræsentationen med sine Andragender, men Fæsteafløsningen var henvist til Regeringen. Folketinget havde oftere vedtaget en Lov om denne Sag og erklæret sig villigt til at gaa ind paa en Lov, „der var bygget paa et noget derfra forskelligt Grundlag“. Landstinget havde erklæret sig enigt om en Lov paa samme Grundlag og havde siden 2 Gange paa det stærkeste opfordret Regeringen til at fremlægge et Lovforslag herom. Det var derfor nu betimeligt og forfatningsmæssigt at gaa til Kongen og bede ham om, at hans Regering endelig vilde tage Sagen i sin Haand.

Forslaget blev modtaget med stærkt og almindeligt Bifald og vedtaget enstemmigt.

Foruden Distriktsformændene var der mødt saa mange Medlemmer, at Mødet maatte holdes i Gaarden. Efter Mødet valgte Bestyrelsen Albert i til Formand, da B. Christensen ikke længer vilde have denne Post.

Den Adresse til Kongen, som Folketingets Formand afviste 1. Oktbr. 1857, havde i Sommeren 1858 faaet 8079 Underskrifter. Midt i Juli 1858 ansøgte Bestyrelsen Kongens Kabinetssekretær J. P. Trap om Audiens for at overrække Kongen Adressen; men denne ønskede ikke at modtage Bestyrelsen, hvilket Trap 9. Sept. meddelte den.

Nogle Dage efter anmodede Bestyrelsen Distriktsformændene om at lade Medlemmerne vælge 1 eller 2 Mand til at deltage i Deputationen til Kongen.

En Deputation paa ca. 200 Mænd, som var valgt af Bondestanden i Østifterne, kom 2. Januar 1859 til København for Dagen efter at søge Audiens hos Kongen. Man valgte i et Fællesmøde en Deputation paa 5 Mand, hvis Ordfører var Gmd. og Amtsraadsmedlem Hans Jensen i Kundby i Holbæk Amt. Han udtalte overfor Kongen den Kærlighed, Bondestanden i sin Helhed nærede for Majestæten, og den Bøn, at Kongen ved sin Regering vilde lade den først sammentrædende Rigsdag forelægge Forslag til en Afløsning af det forældede og efter vore Forhold saa lidt passende Fæstevæsen.

Kongen modtog Deputationen meget naadig, underholdt sig i længere Tid med den og udtalte, at denne Sag ogsaa laa ham meget paa Hjerte, og at han skulde bidrage, hvad en konstitutionel Konge formaade for at fremme den.

Om Formiddagen d. 3. Januar gik hele Deputationen hen til Indenrigsminister Unsgaard. Et Udvalg paa 5 Medlemmer, hvis Ordfører var Gmd. Lars Andersen i Biltris i Københavns Amt,

fik Foretræde hos ham og udtalte Bondestandens Ønsker, til hvilke han stillede sig velvilligt.

Derefter deltog de fleste af Deputationens Medlemmer i et Fællesmøde, hvor man tømte et Glas for Kongen med Ønsket om, at han endnu i mange Aar maatte sidde paa Danmarks Trone.

Denne Begivenhed gav rimeligvis Anledning til, at Indenrigsminister Monrad endelig 3. Oktbr. 1860 fremsatte i Landstinget et Forslag om nogle Forandringer i Fæstelovgivningen, ved hvilke Tvangsafløsningen faktisk blev opgivet. Loven blev vedtaget 19. Febr. 1861. Fæsterne skulde herefter have Erstatning for Forbedringer paa Jord og Bygninger. Naar en Godsejer havde solgt 9 Gaarde til Fæsterne, skulde han have fri Raadighed over den 10. Gaard.

Bondevennernes Selskab havde her lidt et Nederlag, og dets Ønske om en Tvangslov angaaende Fæstevæsenet blev aldrig opfyldt.

En Slægtsgaards 200 Aars Jubilæum

Kong Frederik III ejede en Gaard i Kollund, som blev solgt til Hans Thygesen for 800 Daler Courant. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede fik Nis Hansen det halve af Gaarden, og dennes Søn Hans Nielsen solgte Gaarden paa offentlig Auktion til Hans Hinrichsen fra Hokkerup, som igen solgte den til Smeden i Kollund, nemlig:

1) Christian Christiansen Schmidt den 29. September 1747 for 3100 Mark Courant. Han var Søn af Smeden Christian Jørgensen fra Aabenraa. Navnet Schmidt betyder altsaa simpelthen kun „Smed“. Den anden Halvdel af Gaarden bliver nu købt af Sønnen.

2) Anders Christian Schmidt. Han kom derved i Besiddelse af hele Stamgaarden (6 Otting Land). Nu følger dennes Søn (født den 20. Marts 1776).

3) Christian Christiansen Schmidt. Christian overtog nu Gaarden i en meget vanskelig Tid. Han maatte sælge Gaarden for 1600 Daler. Han døde den 26. Februar 1837. Den nye Ejer, Hinrich Hinrichsen fra Hønsnap, lod imidlertid Gaarden bestyre af Sønnen til den forrige Ejer, nemlig

4) Andreas Christiansen Schmidt (født 18. August 1807). I 1850 købte denne Gaarden tilbage. Han var kendt i vide Kredse som en god dansk Patriot. Han blev udnævnt til Kammerraad. Da der i Aaret 1869 skulde sendes en Deputation til Kong Vilhelm vedrørende Paragraf 5, var Andreas Schmidt selvfølgelig Medunderskriver paa den nordslesvigske Adresse. Han døde den 25. December 1882. Derefter følger Sønnen

5) Hinrich Christiansen Schmidt, født 1837. Som sidste Repræsentant for en svunden Tid, der trofast har opfyldt sin Plads i Samfundet og været med til at hævde Slægtens danske Arv, hilser vi den sidste mandlige Efterkommer fra Far til Søn i 200 Aar, nemlig

6) Andreas Christiansen Schmidt. Den 29. September 1947 var altsaa en Mindedag for den gamle danske Slægtsgaard.

Andr. Petersen,
Kollund.

HAR DE LÆST **BREVE FRA LANDET** af Manden paa Gaarden

— en herlig forfriskende Bog, der skildrer Livet paa Vestervangen i Hverdag og Fest

Demokraten 7.—11.—1946:

Det er smaa stilrene Epistler af en egen jævn Poesi, en folkelig Fortælling om de banale Ting, der skal til for at gøre Livet værd at leve.

Kr. 9.75. Køb den hos Deres Boghandler eller direkte fra

GRAVERS ANDERSENS FORLAG . AARHUS

AXEL HOLM

SAADAN ET LIV

Bogen om Dora Miehe, Danmarks Cirkusdronning — Spænding — Æventyr — Romantik.

Kr. 6.50.

Forlang den hos Deres Boghandler eller direkte fra Forlaget.

Frøavlscentret Hunsballe ^{A/5}

Holstebro

Telefon 533

Slagelse 1470

Avlsdyr fra Samsø Fællesledelse

anvises fra Stambesætninger og gode
Brugsbesætninger. Fri for Tuberkulose
og Kastning. Henvendelse til

I. C. Frost, Ballen, Kolby. Tlf. 285 Tranebjerg.

Østifternes Land-Hypothekforening

Gydenløvesgade 3

København V

yder uopsigelige 2. Prioritetslaan til 4 % Rente

i Landejendomme og Beboelsesejendomme paa Landet i Østifterne

Kurs for Tiden 101¹/₄